

Faculty of Health Sciences

Basal statistik

Lille SAS Manual

Lene Theil Skovgaard

6. september 2016

Selve sproget

Siderne 9-18

- ▶ Indlæsning (9-12)
- ▶ Definition af nye variable (13)
- ▶ Missing values / Manglende værdier (14)
- ▶ Transformation (15)
- ▶ Sammensætning af datasæt (set og merge, 16-17)
- ▶ Opdeling af datasæt (by, where, 18)

Basale procedurer

- ▶ PROC MEANS (19):
Summary statistics
- ▶ PROC UNIVARIATE (26,31):
Summary statistics, grafik og tests
- ▶ PROC SORT (17):
Sortering efter variable

Grafik

Siderne 20-29

- ▶ Scatter plot, plot med linier (21-23)
- ▶ Histogrammer (24)
- ▶ Box plot (25)
- ▶ Fraktildiagram, qqplot (26)
- ▶ Kaplan-Meier plot (27)
- ▶ Opdelte plots (panels) (28)
- ▶ Plots i forbindelse med statistiske analyser (29)

Statistiske analyser, I

Se oversigten på s. 7

- ▶ Parret sammenligning (31)
  - ▶ Parret T-test
  - ▶ Wilcoxon signed rank test
- ▶ Sammenligning af to grupper (32)
  - ▶ Uparret T-test
  - ▶ Mann-Whitney test
- ▶ Sammenligning af mere end to grupper (33)
  - ▶ Variansanalyse (ANOVA)
  - ▶ Kruskal-Wallis test
- ▶ Lineær regression (34)
- ▶ Multipel lineær regression (35-36)

Statistiske analyser, II

Se oversigten på s. 7

- ▶ Tabeller/ χ^2 -test (37-38)
- ▶ Logistisk regression (39)
- ▶ Proportional odds modeller (40)
- ▶ Overlevelsedata (41)
  - ▶ Kaplan-Meier kurver
  - ▶ Log-rank test
  - ▶ Cox regression
- ▶ Gentagne målinger, mixed models (42)
  - ▶ Varianskomponentmodeller
  - ▶ Gentagne målinger over tid

Forklarende variable = Kovariater

Outcome	Dikotom	Kategorisk	Kvantitativ	Kategoriske og kvantitative
Dikotom	2*2-tabeller	χ^2 -test		Logistisk regression
Kategorisk		Tabeller/ χ^2 -test		Generaliseret logistisk regression
Ordinale		svært, f.eks. proportional odds modeller		
Kvantitativ	Mann-Whitney Wilcoxon signed rank	Kruskal-Wallis Friedman		Robust multipel regression
Normalfordelt	T-test parret/uparret	Variansanalyse ensidet/tosidet		Kovariansanalyse Multipel regression
Censureret		Log-rank test		Cox regression
Korreleerede normalfordelte		Variationskomponent-modeller		Modeller for gentagne målinger

Notation

På de følgende sider benyttes forskellige variabelnavne.
Nogle af disse vil være let gennemskuelige, f.eks. `alder`, `bmi`,
mens andre er mere generiske og forklares herunder:

- ▶ `Y` er et kvantitativt outcome (f.eks. blodtryk eller fødselsvægt)
- ▶ `GRP` er en gruppering af individer (f.eks. køn med to værdier, eller behandling med tre værdier)
- ▶ `X1` og `X2` er kvantitative kovariater (f.eks. `alder` og `bmi`)

Indlæsning fra nettet

Hent tekst-filen fil.txt fra nettet

```
DATA a1;  
INFILE "http://staff.pubhealth.ku.dk/~lts/basal/data/fil.txt" URL FIRSTOBS=2;  
INPUT grp$ y x1 x2;  
RUN;
```

eller sådan her

```
FILENAME navn URL "http://staff.pubhealth.ku.dk/~lts/basal/data/fil.txt";  
  
DATA a1;  
INFILE navn FIRSTOBS=2;  
INPUT grp$ y x1 x2;  
RUN;
```


Indlæsning fra eget drev

Hent tekst-filen fil.txt fra mappen "minfolder"

```
DATA a1;  
INFILE "C:\minfolder\fil.txt" FIRSTOBS=2;  
INPUT grp$ y x1 x2;  
RUN;
```


Hentning af allerede eksisterende SAS-data

Hent SAS-data "fil" fra mappen "minfolder"

```
LIBNAME sas "C:\minfolder";
```

```
DATA a1;  
SET sas.fil;  
RUN;
```

Hent SAS-data "fil" fra mappen "sasuser"

```
DATA a1;  
SET sasuser.fil;  
RUN;
```


Indlæsning fra Excel

Hent fil.xls ind fra mappen "minfolder" på eget drev

```
PROC IMPORT OUT= WORK.a1 DATAFILE="C:\minfolder\fil.xls"  
            DBMS=xls REPLACE;  
            GETNAMES=YES;  
RUN;
```

Se også Birthes mere udførlige vejledning på linket:

<http://publicifsv.sund.ku.dk/~lts/basal/programmer/IndlaesExcel.sas>

Man kan altid erstatte navnet "a1" med "sasuser.a1",
hvis man vil lave en permanent sasuser-fil

Definition af nye variable

skal skrives efter data a1; og inden det første run;
dvs. i det, vi kalder et **DATA step**

Eksempel:

```
DATA vitaminD;  
INFILE "C:\article2\vitaminD.txt" FIRSTOBS=2;  
INPUT country$ category$ vitd age height weight sunexp$ vitdintake;  
  
logvitd=log10(vitd);  
bmi=weight/(height/100)**2;  
  
IF bmi>25 THEN fat=1;  
IF bmi>0 AND bmi<=25 THEN fat=0;  
RUN;
```

Bemærk:

Det er vigtigt, at der kræves $bmi > 0$ ved definition af $fat = 0$, idet missing values ellers ville blive til $fat = 0$, se s. 14

Missing values = manglende/uoplyste værdier

- ▶ Numeriske variable (tal, der kan regnes på):
Benyt punktum, og **aldrig** -9, 999 etc.
- ▶ Karaktervariable (f.eks. mand, kvinde etc):
Benyt NA (Not Available) eller punktum
aldrig blanke

Bemærk: Et punktum for en numerisk variabel anses for at være mindre end alle tal (dvs. minus uendelig), så man skal passe på med logiske sammenligninger, såsom definitionen af fat på s. 13

Transformation

typisk (langt overvejende) **logaritmetransformation**:

Her er i virkeligheden tale om definition af en ny variabel, idet man **aldrig** bør redefinere en allerede eksisterende variabel.

Se derfor s. 13, hvor variablen `vitd` bliver logaritmetransformeret.

Sammensætning af data, I

Sammensæt to datasæt, et med kvinderne (female) og et med mændene (male):

```
DATA alle_observations;  
SET male female;  
RUN;
```

Disse datasæt sættes **under hinanden**, så der altså kommer flere **observationer** i det fælles datasæt.

Sammensætning af data, II

Sammensæt to datasæt, et med alder, højde, vægt etc. (basalt) og et med blodprøvesvar (blod) for de samme individer (id):

```
PROC SORT DATA=basalt; BY id;  
RUN;  
PROC SORT DATA=blod; BY id;  
RUN;
```

```
DATA alle_variable;  
MERGE basalt blod; BY id;  
RUN;
```

Disse datasæt sættes **ved siden af hinanden**, så der altså kommer flere **variable** i det fælles datasæt.

Det kræver **forudgående sortering** af begge datasæt (PROC SORT).

Opdelte analyser

Foretag analyser på f.eks. mænd og kvinder hver for sig:

```
PROC SORT DATA=a1, BY gender;  
RUN;
```

```
PROC REG DATA=a1; BY gender;  
MODEL y=x1;  
RUN;
```

Foretag kun analysen på f.eks. kvinderne:

```
PROC REG DATA=a1; WHERE gender="female";  
MODEL y=x1;  
RUN;
```


Summary statistics

såsom **gennemsnit, median, spredning** etc.

- ▶ Den *skrabede* kode:

```
PROC MEANS DATA=a1;  
RUN;
```

- ▶ Koden med lidt mere selvbestemmelse:

```
PROC MEANS N MEAN MEDIAN STDERR DATA=a1;  
CLASS gender;  
VAR x1 x2;  
RUN;
```


Grafik

Der er grundlæggende 3 metoder/systemer til grafik i SAS:

1. PROC Gplot:

Den *gamle* procedure, som kan nærmest alt, men som giver ret grimme plots, hvis ikke man tilføjer en del options.

2. PROC SGplot (og SGSCATTER, SGpanel):

De nyere procedurer, som meget let giver pæne tegninger, men som er svære at ændre på.

3. ODS-systemet i forbindelse med statistiske procedurer, som giver relevante tegninger af prediktioner, residualer mv. i en pæn udgave.

PROC GPLOT

Vi vil tegne blodtryk (bp) op mod alderen (alder), med forskellige symboler for køn (variablen gender):

► Den *skrabede* kode:

```
PROC GPLOT DATA=a1;  
PLOT bp*alder=gender;  
RUN;
```

► Koden til det *pænere* plot:

```
PROC GPLOT DATA=a1;  
PLOT bp*alder=gender  
    / HAXIS=axis1 VAXIS=vaxis=axis2 frame;  
AXIS1 ORDER=(20 to 80 by 5) VALUE=(H=2) MINOR=none LABEL=(H=3);  
AXIS2 ORDER=(100 to 160 by 10) VALUE=(H=2) MINOR=none  
    LABEL=(A=90 R=0 H=3);  
SYMBOL1 V=circle I=none C=red H=2;  
SYMBOL2 V=triangle I=none C=blue H=2;  
;  
RUN;
```


SYMBOL-sætninger i GPLOT

- **Plots med regressionslinier:**

I=r1 for regressionslinie, L= for stipling, og W= for tykkelse:

SYMBOL1 V=circle I=r1 C=red H=2 L=1 W=2;

SYMBOL2 V=triangle I=r1 C=blue H=2 L=2 W=2;

- Regressionslinier med konfidens- eller prediktionsgrænser:

I=r1clm95 hhv I=r1cli95

- Udglattede kurver (for at afgøre linearitet):

I=sm75s, hvor 75 blot skal være et tal mellem 1 og 99, idet stort tal svarer til meget udglatning

PROC SGPLOT

Plottet fra s. 21 kan fremstilles således:

```
PROC SGPLOT DATA=a1;  
SCATTER Y=bp X=alder / group=gender;  
RUN;
```

og hvis man selv vil [styre noget mere](#), kan man skrive:

```
PROC SGPLOT DATA=a1;  
SCATTER Y=bp X=alder / GROUP=gender  
  MARKERATTRS=(SYMBOL=circlefilled);  
RUN;
```


Histogram

med overlejret udglattet kurve:

```
PROC SGPLOT DATA=a1;  
    HISTOGRAM bp;  
    DENSITY bp;  
RUN;
```

og hvis vi skal opdele efter køn:

```
PROC SGPANEL DATA=a1;  
    PANELBY gender / ROWS=1;  
    HISTOGRAM bp;  
    DENSITY bp;  
RUN;
```

Se også s. 26, hvor histogrammer laves vha
UNIVARIATE-proceduren

Box Plots

bruges næsten altid kun med flere grupper,
som f.eks **opdelt efter køn:**

```
PROC SGPLOT DATA=a1;  
    VBOX bp / CATEGORY=gender;  
RUN;
```

eller med den direkte procedure:

```
PROC SORT DATA=a1;  
BY gender;  
RUN;
```

```
PROC BOXPLOT DATA=a1;  
PLOT bp*gender;  
RUN;
```


Fraktildiagrammer

kan enten laves ved hjælp af proceduren UNIVARIATE
(se mere om denne s. 31)
eller i forbindelse med modelkontrol, hvor der laves fraktildiagram
af residualer, ved brug af ODS-systemet.

```
PROC UNIVARIATE DATA=a1;  
    QQPLOT x1;  
RUN;
```

Her kan også laves histogrammer:

```
PROC UNIVARIATE DATA=a1;  
    HISTOGRAM x1;  
RUN;
```


Kaplan-Meier overlevelseskurver

Her betegner eventtime det tidspunkt, hvor der sker noget for personen. Det kan være enten et event ($censur \neq 0$) eller en censurering ($censur=0$).

Der opdeles i grupper, efter variablen grp.

```
ODS GRAPHICS ON;  
  PROC LIFETEST DATA=a1 PLOTS=(s);  
    TIME eventtime*status(0);  
    STRATA grp;  
  RUN;  
ODS GRAPHICS OFF;
```


Flere figurer samlet på en side

kaldes **PANELS**:

Ved brug af SGPanel, f.eks. med 4 forskellige behandlinger (grp), hvor der i hvert plot tegnes tidsudviklinger af blodtrykket (bp) for hvert individ (id):

```
PROC SGPanel DATA=a1;  
PanelBY grp / rows=2 columns=2;  
Series Y=bp X=tid / GROUP=id;  
RUN;
```


ODS-systemet

Output Delivery System giver

- ▶ plots af *modellen* (de predikterede værdier)
- ▶ relevante modelkontrol-tegninger

i forbindelse med statistiske analyser.

Hvilke plots, der produceres, afhænger helt af den anvendte procedure, men fælles er opsætningen

```
ODS GRAPHICS ON / IMAGENAME="et_navn";  
PROC et-eller-andet PLOTS=all DATA=a1;  
.....  
RUN;  
ODS GRAPHICS OFF;
```

I stedet for PLOTS=all kan man skrive navnet på specifikke plots.

Statistiske analyser

På de følgende sider benyttes disse betegnelser:

- ▶ Y er et kvantitativt outcome (f.eks. blodtryk eller fødselsvægt)
- ▶ GRP er en gruppering af individer (f.eks. køn med to værdier, eller behandling med tre værdier)
- ▶ X1 og X2 er kvantitative kovariater (f.eks. alder og bmi)

De nonparametriske metoder benyttes, hvis man ikke med nogenlunde rimelighed kan antage, at *residualerne* er normalfordelte.

Parret sammenligning

Her angiver y1 og y2 to målinger på samme unit (f.eks. målt i hvile kontra bevægelse, eller med to forskellige apparater):

- ▶ **Parametrisk**, dvs. parret T-test:

```
PROC TTEST DATA=a1;  
  PAIRED y1*y2;  
RUN;
```

- ▶ **Nonparametrisk**, dvs. et Wilcoxon signed rank test:

```
DATA a2;  
  SET a1;  
  diff=y1-y2;  
RUN;  
PROC UNIVARIATE DATA=a1;  
  VAR diff;  
RUN;
```


Sammenligning af to grupper

- **Parametrisk**, dvs. T-test:

```
PROC TTEST DATA=a1;  
CLASS grp;  
VAR y;  
RUN;
```

- **Nonparametrisk**, dvs. et Mann-Whitney test, også kaldet et Wilcoxon rank-sum test:

```
PROC NPAR1WAY DATA=a1 WILCOXON;  
CLASS grp;  
VAR y;  
*Exact;  
RUN;
```

Bemærk, at linien EXACT; er udkommenteret, idet den ofte bevirker, at programmet går helt i stå (selv hvis data kun har moderat størrelse).

Sammenligning af mere end to grupper

- **Parametrisk**, dvs. en ensidet ANOVA:

```
PROC GLM DATA=a1;  
CLASS grp;  
MODEL y=grp / SOLUTION;  
RUN;
```

- **Nonparametrisk**, dvs. et Kruskal-Wallis test:

```
PROC NPAR1WAY DATA=a1 WILCOXON;  
CLASS grp;  
VAR y;  
RUN;
```

Tosidet ANOVA: Se s. 36

Simpel lineær regression, I

- ▶ Ved brug af REG (simplest output):

```
PROC REG DATA=a1;  
MODEL y=x1;  
RUN;
```

- ▶ Ved brug af GLM (generaliserer til andre typer analyser):

```
PROC GLM DATA=a1;  
MODEL y=x1 / SOLUTION;  
RUN;
```


Multipel lineær regression, I

- Fit to parallelle regressionslinier (kovariansanalyse)

```
PROC GLM DATA=a1;  
CLASS grp;  
MODEL y = grp x1 / SOLUTION;  
RUN;
```

- Fit to **ikke**-parallelle regressionslinier
(med interaktion=vekselvirkning= effektmodifikation)

```
PROC GLM DATA=a1;  
CLASS grp;  
MODEL y = grp x1 grp*x1 / SOLUTION;  
RUN;
```


Multipel lineær regression, II

- Fit en tosidet ANOVA (to kategoriske kovariater)

```
PROC GLM DATA=a1;  
CLASS grp1 grp2;  
MODEL y = grp1 grp2 / SOLUTION;  
RUN;
```

- Fit en plan (to kvantitative kovariater)

```
PROC GLM DATA=a1;  
MODEL y = x1 x2 / SOLUTION;  
RUN;
```


Tabeller, χ^2 -test

Nu betegner grp en gruppering af individer, f.eks. en behandling, og udfald betegner et dikotomt outcome (altså et, der kun kan antage to værdier, f.eks. 0/1 eller ja/nej).

Vi tester om sandsynligheden for 1 (eller ja) er den samme i de to grupper:

- ▶ χ^2 -test for uafhængighed

```
PROC FREQ DATA=a1;  
TABLES grp*udfald / NOCOL NOPERCENT RISKDIFF RELRISK;  
RUN;
```

Bemærk: Rækkefølgen af variablene i TABLES-sætningen er vigtig, man **skal** have grupperingen stående først!

Det er tilladt med mere end to værdier for såvel grp som udfald, men så kan RISKDIFF RELRISK ikke anvendes.

Vigtigt: Se også s. 38.

Tabeller, Fishers eksakte test

Hvis de forventede antale i tabellen er små,
dvs. hvis de ikke opfylder

- ▶ Mindst 80% er over 5
- ▶ Alle er mindst 1

så skal man anvende Fishers eksakte test i stedet for χ^2 -testet

- ▶ Fishers eksakte test for uafhængighed

```
PROC FREQ DATA=a1;  
TABLES grp*udfald / NOCOL NOPERCENT RISKDIFF RELRISK EXACT;  
RUN;
```

Bemærk: De forventede antal kan fås ved at benytte option
EXPECTED

Logistisk regression

Her betegner udfald et **dikotomt outcome** (altså et, der kun kan antage to værdier, f.eks. 0/1).

Vi undersøger sammenhængen mellem sandsynligheden for 1, i forhold til en eller flere kovariater, enten kategoriske (grp) eller kvantitative (x1 og x2):

- ▶

```
PROC GENMOD DESCENDING DATA=a1;  
  CLASS grp;  
  MODEL UDFALD = grp x1 x2 / DIST=bin LINK=logit;  
  RUN;
```
- ▶

```
PROC LOGISTIC DATA=a1;  
  CLASS grp / PARAM=glm;  
  MODEL UDFALD(EVENT="1") = grp x1 x2 / LACKFIT LINK=logit;  
  RUN;
```


Proportional odds modeller

Nu betegner udfald et **ordinalt outcome** (altså et, der kan antage mere end to værdier, på en ordinal skala, f.eks. smerte i 4 kategorier: ingen, let, moderat og svær).

Vi undersøger sammenhængen mellem sandsynlighederne for de enkelte niveauer, i forhold til en eller flere kovariater, enten kategoriske (grp) eller kvantitative (x_1 og x_2):

```
► PROC LOGISTIC DATA=a1 DESCENDING;  
  MODEL udfald = grp x1 x2;  
run;
```


Overlevelsedata

Her betegner eventtime det tidspunkt, hvor der sker noget for personen. Det kan være enten et event ($\text{censur} \neq 0$) eller en **censuring** ($\text{censur}=0$).

Vi undersøger sammenhængen mellem **hazard** for den pågældende event, og en eller flere kovariater, enten kategoriske (grp) eller kvantitative (x_1 og x_2):

- Log-rank test (non-parametrisk):

```
PROC PHREG DATA=a1;  
CLASS grp / PARAM=GLM;  
MODEL eventtime*censur(0) = grp / TIES=DISCRETE;  
RUN;
```

- Cox-regression (proportionale intensiteter):

```
PROC PHREG DATA=a1;  
CLASS grp;  
MODEL eventtime*censur(0) = grp x1 x2 / RL;  
RUN;
```


Korrelerede data

typisk flere observationer for hvert individ (patient) over tid (tid). Patienterne tænkes inddelt i grupper, som skal sammenlignes (grp).

- ▶ Med en **simpel kovarians/korrelations-struktur** (CS):

```
PROC MIXED DATA=a1;  
CLASS grp;  
MODEL y = grp tid grp*tid / DDFM=kr SOLUTION CL;  
RANDOM INTERCEPT / SUBJECT=patient;  
RUN;
```

- ▶ Med en **seriel kovarians/korrelations-struktur** (AR1):

```
PROC MIXED DATA=a1;  
CLASS grp;  
MODEL y = grp tid grp*tid / DDFM=kr SOLUTION CL;  
REPEATED tid / SUBJECT=patient TYPE=ar1;  
RUN;
```

